

Mediernas rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2008

Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2008

Magnus Jiborn och Jan Schyllander

Räddningsverkets kontaktperson:
Jan Schyllander, Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)
Telefon 0586-71 32 24

Förord

Räddningsverkets nationella centrum för lärande från olyckor (NCO) bildades 2002 och har regeringens uppdrag att ge en samlad bild och bedömning av olycksutvecklingen och säkerhetsarbetet i Sverige. Syftet är att bidra till kunskapsutveckling och beslutsunderlag för de aktörer i samhället som på olika sätt är involverade i att förebygga eller hantera olyckssituationer.

En viktig del av arbetet är att ta fram, analysera och tillhandahålla information kring förekomsten av olika typer av olyckor: vem som drabbas, var, i vilka sammanhang och av vilka orsaker. Men det behövs också kunskaper om hur människor – både allmänheten och beslutsfattare på olika nivåer - upplever och värderar olika olycksrisker i samhället.

I detta syfte har NCO under ett antal år regelbundet genomfört mätningar av allmänhetens kunskaper om olyckor och olycksrisker. I år har en motsvarande undersökning även gjorts bland politiker i riksdagen, i landstingen och på kommunerna.

Resultatet av dessa undersökningar visar på ett stort glapp mellan verklighetens olyckor och den bild som människor har av olycksläget. Generellt tenderar såväl allmänhet som beslutsfattare att kraftigt överskatta riskerna för våldsamma och dramatiska olyckor, främst trafikolyckor, medan mindre dramatiska vardagsolyckor – vilka är de som i verkligheten skördar flest offer – underskattas.

För att förstå hur dessa attityder och förväntningar formas har NCO studerat mediernas rapportering kring olyckor. Vilka typer av olyckor är det som får mycket utrymme i medierna, och vilka får mindre utrymme? Finns det ett samband mellan den olycksbild som medierna förmedlar och de uppfattningar som allmänhet och beslutsfattare har?

Undersökningen visar att medievärldens olyckor kraftigt avviker från verklighetens, både avseende olyckstyp och vem som drabbas. Hypotesen att medierna fungerar som filter genom vilket människornas bild av olyckor formas och förvrängs får stöd av denna undersökning liksom tidigare undersökningar.

Syftet med rapporten är att belysa sambandet mellan mediebilden och människors uppfattningar om olyckor och olycksrisker, och att väcka en diskussion om hur detta samband påverkar samhällets olycksförebyggande insatser. Avsikten är inte på något sätt att kritisera mediernas nyhetsvärdering – den är medierna fullt kompetenta att hantera på egen hand – men däremot att öka medvetenheten om den asymmetri som finns, för att på så sätt minska risken för att felaktiga föreställningar om verkligheten påverkar samhällets prioriteringar i det olycksförebyggande arbetet.

Rapporten har tagits fram i samarbete med Magnus Jiborn på Westander PR.

Karlstad i november 2008

Jan Schyllander,
utredare vid Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO)

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	6
1 METOD OCH UNDERLAG.....	9
2 GRÄNSDRAGNINGAR	10
2.1 Begreppet "olycka"	10
2.2 Felkällor	11
3 RESULTAT	12
3.1 Fördelning mellan typer av olyckor	12
3.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering	12
3.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering.....	12
3.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering	13
3.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering	14
3.2 Avsändare	14
4 ANALYS	17
4.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna	17
4.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar.....	18
4.2.1 Vägtrafikolyckor	18
4.2.2 Brand	18
4.2.3 Drunkning.....	19
4.2.4 Fallolyckor.....	19
4.2.5 Förgiftning.....	20
4.2.6 Kvävning	20
5 SLUTSATSER AVSEENDE MEDIERNAS RAPPORTERING.....	21
5.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen	21
6 ALLMÄNHETENS BILD AV OLYCKOR.....	22
7 KUNSKAPER OM OLYCKOR BLAND FOLKVALDA	24
8 DISKUSSION	25

Sammanfattning och slutsatser

För att effektivt kunna arbeta för ett säkrare samhälle krävs kunskap om när, var och hur olyckor inträffar. I detta syfte inrättades Nationellt centrum för lärande från olyckor, NCO, år 2002. NCO har regeringens uppdrag att samla, analysera och sprida information om olyckor för att därigenom möjliggöra ett effektivt förebyggande arbete på alla nivåer i samhället.

Syftet med denna rapport är att belysa sambandet mellan mediernas rapportering kring olyckor, och den bild av olycksläget i Sverige som allmänhet och beslutsfattare har. Det är mycket sannolikt att människors föreställningar om olika typer av olycksrisker påverkar viktiga beslut kring resursfördelning och prioriteringar i samhällets olycksförebyggande arbete. En felaktig bild av vilka olyckor som vållar mest skada riskerar därmed att göra det förebyggande arbetet mindre effektivt.

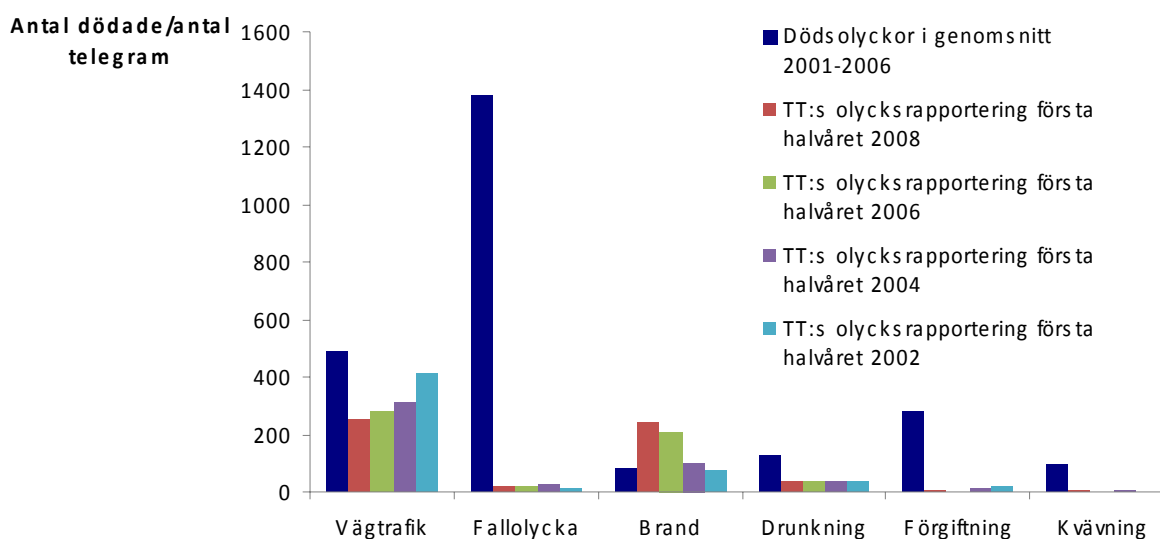
I denna rapport ställs undersökningar av mediernas rapportering kring olyckor och kunskaperna om olyckssituationen hos allmänhet och beslutsfattare mot det verkliga antalet dödsfall i olika typer av olyckor. De viktigaste resultat som redovisas är följande:

- Under år 2006 omkom 2 860 personer till följd av olyckor i Sverige. Ur dessa kan sex huvudtyper urskiljas: fallolyckor (1 444 dödsfall), vägtrafik (445), förgiftning (307), bränder (63), drunkning (106) samt kvävning (104). Bland övriga olyckstyper (sammanlagt 391 dödsfall) återfinns bland annat elolyckor, maskinolyckor, andra transportolyckor än vägtransporter samt olyckor där händelseförloppet inte kunnat fastställas.
- På NCO:s uppdrag ställde Sifo i november 2008 följande fråga till allmänheten: ”Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall?” Svaren fördelade sig som följer: vägtrafik (75 procent), fallolycka (13 procent), förgiftning (3 procent), drunkning (5 procent), bränder (1 procent) och kvävning (1 procent). Tre procent av de svarande anger ”vet ej”. Andelen som känner till att fallolyckor är den olyckstyp som vållar flest dödsfall har därmed ökat markant under undersökningsperioden, från två procent 2002, till 13 procent 2008.
- En majoritet, 59 procent, av de intervjuade tror att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 20-39 år. Endast fem procent svarade åldersgruppen över 80 år. I verkligheten svarar åldersgruppen över 80 år för omkring hälften av alla dödsfall i olyckor.
- NCO genomförde under sommaren 2008 en enkät riktad till riksdagsledamöter samt landstings- och kommunalråd runt om i Sverige. Sammanlagt svarade 374 politiker på enkäten. På frågan ”Vilken av följande olyckstyper tror du leder till flest dödsfall i Sverige i dag?” svarade 57 procent vägtrafik och 35 procent fallolyckor. Fyra procent svarade drunkning, två procent förgiftningsolyckor och två procent brandolyckor.
- TT sände under det första halvåret 2008 ut sammanlagt 557 artiklar/telegram som rapporterar om olyckor i Sverige vilka kan hänföras till någon av de sex kategorierna: vägtrafik, fallolycka, förgiftning, drunkning, bränder eller kvävning. Av dessa handlade 252, eller 45 procent, om vägtrafikolyckor. Nästan lika många, 240 stycken, eller 43 procent, handlade om brandolyckor, medan 38 artiklar/telegram, eller sju procent,

handlade om drunkningsolyckor. Endast 18 artiklar/telegram, eller tre procent handlade om fallolyckor, medan förgiftnings- och kvävningsoyckor svarade för fem respektive fyra artiklar/telegram, det vill säga vardera cirka en procent av rapporteringen.

- Trots att allmänhetens kunskaper om olycksbilden har förbättrats under undersökningsperioden, är det fortfarande en klar majoritet som felaktigt tror att trafikolyckor är de som vållar flest dödsoffer. I detta avseende överensstämmer allmänhetens bild med den som medierna förmedlar. Överensstämmelsen är dock inte fullständig. Rapporteringen kring bränder är omfattande och har ökat sedan 2002, men det är ändå mycket få (bara cirka en procent) av de intervjuade som tror att flest omkommer i bränder.

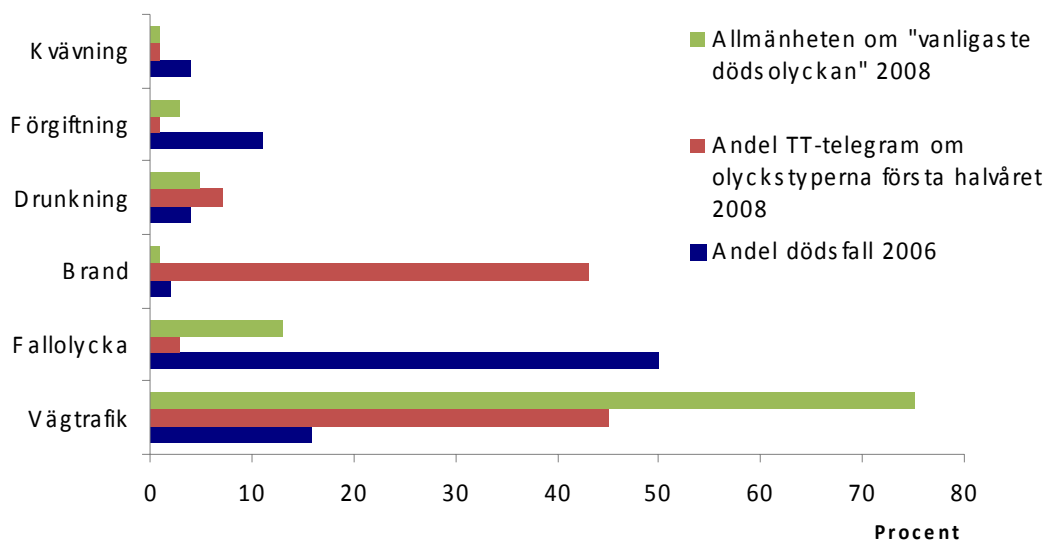
I nedanstående diagram jämförs olycksrapporteringen med det faktiska antalet dödsolyckor. Det faktiska antalet dödsolyckor baseras på ett genomsnitt för åren 2001 till 2006¹.

Figur 1. Antal dödsolyckor per olyckskategori och antalet nyhetstelegram per olyckskategori under åren 2002 till 2008. Källa: Dödsorsaksregistret, Socialstyrelsen och TT

¹ Omkomna i tsunamin 2004 har inte tagits med i statistiken

I nedanstående diagram görs en jämförelse mellan de tre undersökta faktorerna i undersökningen.

Figur 2. Per olyckskategori redovisas andelen dödsfall, andelen TT-telegram och andelen hos allmänheten som trodde att resp. kategori var den vanligaste. Källa; Dödsorsaksregistret, TT, SIFO

I nedanstående tabell ges en översikt över resultaten från de fyra undersökningsperioderna.

OLYCKSTYP	ANDEL (OCH ANTAL) DÖDSFALL			ALLMÄNHETEN OM "VANLIGASTE DÖDSOLYCKAN"				ANDEL (OCH ANTAL) TT-TELEGRAM OM OLYCKSTYPERNA, 1:A HALVÅRET			
	2002	2004	2006	2002	2004	2006	2008	2002	2004	2006	2008
Drunkning	5% (158)	4% (98)	4% (106)	6%	3%	6%	5%	11% (79)	11% (68)	7% (36)	7% (38)
Vägtrafik	18% (513)	17% (463)	16% (445)	83%	85%	75%	75%	71% (506)	61% (385)	51% (278)	45% (252)
Brand	4% (111)	2% (61)	2% (63)	1%	1%	2%	1%	12% (87)	19% (122)	38% (209)	43% (240)
Fallolycka	47% (1351)	45% (1262)	50% (1444)	2%	6%	9%	13%	3% (18)	5% (30)	3% (18)	3% (18)
Kvävning	3% (95)	3% (92)	4% (104)	1%	1%	1%	1%	0,1% (1)	1% (6)	0% (0)	1% (5)
Förgiftning	9% (255)	9% (256)	11% (307)	3%	3%	2%	3%	3% (20)	3% (18)	0% (2)	1% (4)
Övriga olyckstyper	14% (410)	20% (549)	14% (391)	Vet ej = 3%	Vet ej = 3%	Vet ej = 6%	Vet ej = 3%				
Totalt	100% (2893)	100% (2781)	100% (2860)	100%	100%	100%	100%	100% (711)	100% (629)	100% (544)	100% (557)

1 Metod och underlag

Till underlag för föreliggande analys av massmediernas rapportering om olyckor ligger en genomgång av Tidningarnas Telegrambyrås (TT) rapportering under det första halvåret (1 januari-30 juni) 2008.

Valet att utgå från TT:s rapportering bygger på att denna nyhetsbyrå är starkt ”nyhetsledande”; dels refererar/publicerar andra medier TT:s texter, dels sätter TT i hög grad dagordningen för övriga mediers eget redaktionella arbete.

Sökningen gjordes i Mediarkivet/Retriever på TT-artiklar/telegram med förekomst av orden ”olycka”, ”olyckor”, ”fallolyck*”, ”bilolyck*”, ”trafikolyck*”, ”bussolyck*”, ”brand”, ”eldsvåd*”, ”villabrand*”, ”lägenhetsbrand*”, ”drunkn*”, ”förgift*” och ”kvävn*”.

Resultatet blev drygt tusen artiklar, som laddades hem i fulltext. Sedan dubletter och artiklar som av olika skäl inte varit relevanta för undersökningen rensats bort, har artiklarna sorterats och kategoriserats avseende olyckstyp, samt huruvida rapporteringen avser olyckor i Sverige eller i andra länder. En kategorisering av de nationella artiklar/telegram där urskiljbara ”avsändare” av budskapet förekommer har också gjorts.

Totalt återstod efter rensning 767 artiklar, varav 621 stycken avsåg nationell rapportering och 146 stycken internationell.

Artiklarna har i första hand hänförts till någon av de prioriterade olyckskategorierna – drunkning, vägtrafikolycka, brand, fallolycka, kvävning eller förgiftning. I många fall har detta inte varit möjligt, varför ytterligare ett antal olyckskategorier har lagts till det statistiska råmaterialet (för helhetsbildens och den framtida användbarhetens skull): arbetsplats, flygtrafik, tågtrafik, klämolycka, infrastruktur, katastrof, naturkatastrof, oväder, sjöfart, explosion och fritid. (Tillagda olyckskategorier har emellertid inte blivit föremål för någon analys i föreliggande rapport.)

Sammanlagt kunde 557 artiklar knytas till någon av de sex kategorierna, medan cirka 100 artiklar behandlade övriga typer av olyckor. Av dessa avsåg 24 olika typer av arbetsplatsolyckor.

2 Gränsdragningar

2.1 Begreppet ”olycka”

Alla vet vi ungefär vad en olycka är. Granskar man begreppet närmare är det emellertid inte helt lätt att avgränsa. Tre kriterier brukar ofta anges: det ska röra sig om en *plötslig* händelse som resulterar i något *negativt*, och händelsen ska dessutom vara *oavsiktlig*.

Dessa kriterier är emellertid inte helt knivskarpa:

- Plötsligheten kan vara omedelbar, till exempel ett fall eller en explosion, eller något relativt utsträckt, till exempel ett giftutsläpp under några timmar eller kanske dagar.
- Frågan om hur påtagliga de negativa konsekvenserna ska vara för att en händelse ska betraktas som en olycka har betydelse för vad som i sin tur räknas som enbart tillbud, incidenter eller störningar.

Huruvida en händelse är oavsiktlig eller inte kan också vara svårt att avgöra. Många olyckor visar sig vid närmare granskning vara uppsåtliga, till exempel många bränder, förgiftningar eller drunkningar i mord- eller självmordssyfte.

När man studerar och kategoriserar olika typer av olyckor uppstår inte sällan gränsdragningsproblem. Exempelvis kan en kollision mellan en grävskopa och en parkerad bil som orsakar en brand i en intilliggande villa kategoriseras som antingen en vägtrafikolycka, en villabrand eller en arbetsplatsolycka. Om det av artikeln dessutom framgår att det finns misstankar om att grävmaskinisten orsakade kollisionen avsiktligt, uppstår frågeställningen om det överhuvudtaget är relevant att tala om en olycka.

Följande principer har varit vägledande i arbetet med denna rapport:

- Olyckor eller ”olycksliknande händelser” där det finns en bakomliggande misstanke om brott men som uppstått utan direkt uppsåt att skada/döda, betraktas som olyckor. Exempel: ”BILIST VÅLLADE DÖDSOLYCKA - FICK TVÅ ÅRS FÄNGELSE”. Förhållandet att den bilförare som omnämns i den aktuella artikeln var alkoholpåverkad vid olyckstillfället förändrar rimligtvis inte bedömningen att själva händelsen var oavsiktlig. Samma sak gäller om någon orsakar en trafikolycka till följd av fortkörning eller annan vårdslöshet.
- Olyckor som i artiklarna/telegrammen beskrivs som omedelbara (eller sannolika) följder av medvetna och uppsåtliga handlingar – exempelvis anlagda bränder, misshandel, mord eller mordförsök har inte tagits med i undersökningen.
- Allmän rapportering kring stormar, översvämningar och naturkatastrofer har i allmänhet inte tagits med, utom i de fall rapporteringen uttryckligen handlar om exempelvis drunkningsolyckor, trafikolyckor eller liknande som orsakats av stormen eller katastrofen.

- Artiklar som involverar flera olika olyckstyper har klassificerats utifrån vilket som var huvudsakligen vållande till olyckan. En bussbrand till följd av en krock eller liknande trafikolycka har klassificerats som trafikolycka, medan en bussbrand som uppkommit på annat sätt klassificerats som brandolycka.

2.2 Felkällor

Det kan inte uteslutas att vissa artiklar/telegram har räknats fler än en gång, eftersom TT ibland skickar ut reviderade/utökade versioner av tidigare publicerat material, med ny rubrik. Vi har i möjligaste mån försökt rensa bort sådana dubletter, men enstaka fel kan inte helt uteslutas. Detta torde inte ge upphov till några systematiska fel.

Kategoriseringen av vissa artiklar som överlappar flera olika olyckstyper kan ibland diskuteras. Detsamma gäller artiklar som har uteslutits eller som borde ha uteslutits från analysen. Men återigen rör det sig i så fall om enstaka fel som inte torde påverka helhetsbilden.

Hela analysmaterialet kring mediernas rapportering härrör från ett begränsat nedslag i tiden - det första halvåret 2008. Resultat och analys bör betraktas mot bakgrund av de statistiska effekter som detta kan ge upphov till.

Kvaliteten hos de elektroniska sökmotorernas indexering av olika sökord kan inte garanteras, men erfarenheten visar att träffbilden på eftersökta ord brukar vara god.

3 Resultat

3.1 Fördelning mellan typer av olyckor

Det totala antalet artiklar/telegram (nationella och internationella) i analysen som bedömts vara relevanta uppgår till 667. Av dessa avser 557 nationell rapportering och 110 internationell rapportering.

3.1.1 Nationell/internationell olycksrapportering

Fördelningen väger, liksom tidigare år, tungt för nationell olycksrapportering. Det är dessutom näst intill obefintlig variation från de fyra undersökningsperioderna.

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008
80% nationell olycksrapportering	79% nationell olycksrapportering	77% nationell olycksrapportering	84% nationell olycksrapportering
20% internationell olycksrapportering	21% internationell olycksrapportering	23% internationell olycksrapportering	16% internationell olycksrapportering

3.1.2 Fördelning mellan olyckstyper, nationell och internationell rapportering

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	49% Vägtrafikolyckor	44% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	37% Brand	43% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	9% Drunkning	9% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	3% Fallolyckor	3% Fallolyckor
3% Förgiftning	3% Förgiftning	1% Förgiftning	1% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning	1% Kvävning

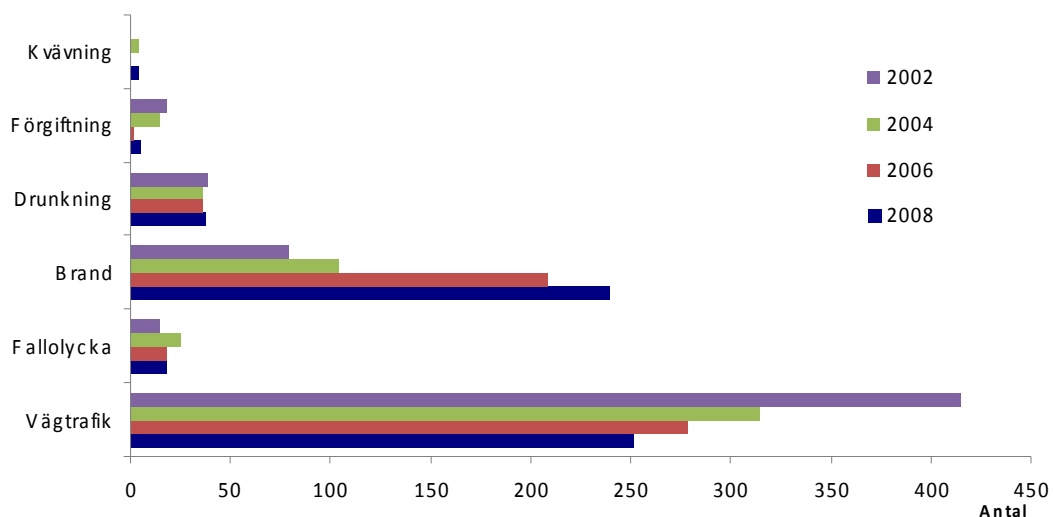
Som tabellen ovan visar, har andelen TT-telegram om vägtrafikolyckor minskat kraftigt, medan brandolycksrapporteringen tydligt har ökat.

3.1.3 Fördelning mellan olyckstyper, nationell rapportering

Den nationella (svenska) olycksrapporteringen fördelar sig som följer:

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008
71% Vägtrafikolyckor	61% Vägtrafikolyckor	51% Vägtrafikolyckor	45% Vägtrafikolyckor
12% Brand	19% Brand	38% Brand	43% Brand
11% Drunkning	11% Drunkning	7% Drunkning	7% Drunkning
3% Fallolyckor	5% Fallolyckor	3% Fallolycka	3% Fallolycka
3% Förgiftning	3% Förgiftning	0% Förgiftning	1% Förgiftning
0,1% Kvävning	1% Kvävning	0% Kvävning	1% Kvävning

Som tabellen ovan och diagrammet nedan visar har den nationella rapporteringen om vägtrafikolyckor minskat, medan brandolycksrapporteringen har ökat.

Figur 3. Antal nationella artiklar fördelade på olyckstyp och år.

3.1.4 Fördelning mellan olyckstyper, internationell rapportering

JANUARI - JUNI 2002	JANUARI - JUNI 2004	JANUARI - JUNI 2006	JANUARI - JUNI 2008
63% Vägtrafikolyckor	54% Vägtrafikolyckor	43% Vägtrafikolyckor	37% Vägtrafikolyckor
6% Brand	14% Brand	32% Brand	40% Brand
28% Drunkning	24% Drunkning	17% Drunkning	19% Drunkning
2% Fallolyckor	4% Fallolyckor	3% Fallolyckor	1% Fallolyckor
1% Förgiftning	2% Förgiftning	4% Förgiftning	3% Förgiftning
0% Kvävning	2% Kvävning	0% Kvävning	1% Kvävning

Som tabellen visar syns samma tendens beträffande vägtrafikolyckor och bränder, det vill säga att rapporteringen kring trafikolyckor minskat medan rapporteringen kring bränder ökat, även i den internationella rapporteringen.

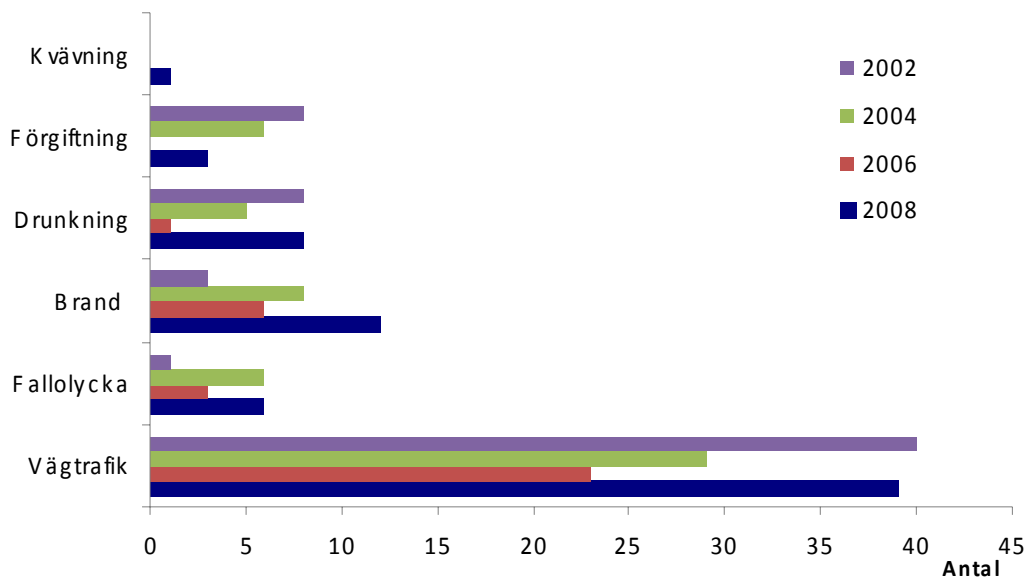
3.2 Avsändare

Med avsändare avses här en part som kan antas haft för avsikt att förmedla ett visst budskap genom publiciteten. Detta något handlar vanligen om studier, rapporter, statistik, utredningar, kampanjer och annat. Utmärkande för denna typ av nyhetsinnehåll inom olycksrapportering är att den, såvida det inte är fråga om en haveriutredning eller liknande, inte uppehåller sig kring en specifik olyckshändelse utan behandlar statistik, olycksrisker, förebyggande åtgärder och så vidare från en generell utgångspunkt.

I 69 av de 557 relevanta nationella artiklarna/telegrammen finns en urskiljbar avsändare.

Bland avsändarna återfinns: Vägverket (17 artiklar), Räddningsverket (10 artiklar), NTF (6 artiklar), Svenska Livräddningssällskapet (5 artiklar), Folksam (3 artiklar), Motormännens riksförbund (2 artiklar), Försäkringsbolaget If (1 artikel), Länsförsäkringar (1 artikel), Brandskyddsföreningen (1 artikel), Moped- och motorcykelbranschens riksförbund (1 artikel) med flera.

Det är alltså en stor andel myndigheter bland avsändarna. Övriga avsändare utgörs huvudsakligen av försäkringsbolag, intresseorganisationer och frivilligorganisationer som sysslar med räddningsverksamhet av olika slag.

Figur 4. Antal artiklar/telegram med en tydlig avsändare, fördelade på olyckstyp och år.

Vägtrafik

Vägtrafikolyckorna är den mest omskrivna olyckstypen och det område som har flest aktiva avsändare (39 artiklar).

Års- och månadsvis återkommande olycksstatistik, kompletterad med särskild helg- och semesterstatistik, undersökningar, förebyggande åtgärder och varningar presenteras av olika aktörer. Typiska rubriker är:

Drygt 470 döda i trafiken i fjol (Vägverket)

Fler dör på farliga 90-vägar (NTF)

Varannan svensk väg får underkänt (Motormännens riksförbund)

Mopedolyckorna ökar i sommartrafiken (Folksam)

Brand

Brand är liksom föregående år den i storleksordningen näst mest omskrivna olyckstypen, och är också den olyckskategori där antalet artiklar ökat mest. Andelen artiklar med tydlig avsändare är emellertid, liksom tidigare år, klart mindre än för trafikolyckorna (5 procent).

Bland avsändarna märks Räddningsverket och Svenska Brandskyddsföreningen. Typiska rubriker är:

Fler döda i bränder förra året (Svenska Brandskyddsföreningen)

Grilla försiktigt i torkan (Räddningsverket).

Fallolyckor

Antalet artiklar om fallolyckor i rapporteringen är fortsatt litet – endast 18 av 557 artiklar handlar om fallolyckor. Däremot är andelen artiklar med urskiljbar avsändare stor. Var tredje artikel om fallolyckor kan kopplas till en tydlig avsändare. Detta kan ha att göra med att enskilda fallolyckor endast undantagsvis blir föremål för mediernas uppmärksamhet, och att publiciteten därför i större utsträckning utgår från statistik och undersökningar som tagits fram av någon aktör på området.

Bland avsändarna märks Räddningsverket, Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Arbetsmiljöverket. Typiska rubriker är:

Fler faller till döds (Räddningsverket NCO)

Mer satsas på att hindra fallolyckor (SKL)

Drunkning

Här märks i första hand Svenska Livräddningssällskapet som månadsvis publicerar statistik kring drunkningsolyckor. Åtta av sammanlagt 38 artiklar om drunkningsolyckor, eller drygt 20 procent, har en urskiljbar avsändare. Exempel:

Fyra drunknade i januari (Svenska Livräddningssällskapet)

Förgiftning

Tullverket och Giftinformationscentralen märks som avsändare. Exempel på rubrik:

Knarksmuggling via posten ökar stort (artikeln tar upp risken för förgiftningsolyckor med narkotikapreparat).

Kvävning

Konsumentverket återfinns som avsändare i en artikel om farliga leksaker.

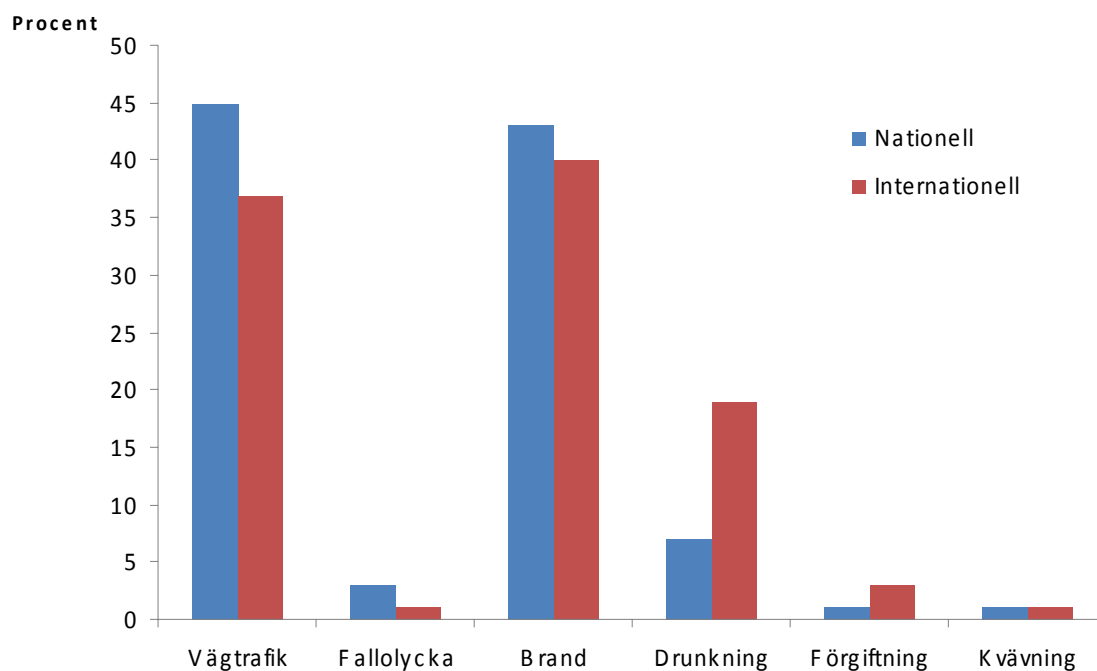
4 Analys

4.1 Nationell/internationell olycksrapportering bland TT-artiklarna

Första halvåret 2008:

	Nationell	Internationell
Vägtrafik	45%	37%
Brand	43%	40%
Drunkning	7%	19%
Fall	3%	1%
Förgiftning	1%	3%
Kvävning	1%	1%

Som framgår av ovanstående tabell och diagrammet nedan utgörs den största delen av den nationella olycksrapporteringen av vägtrafikolyckor. Rapporteringen kring brandolyckor har emellertid ökat kraftigt och var under första halvåret nästan lika omfattande som rapporteringen kring trafikolyckor. Internationellt dominerar numera brandolyckorna rapporteringen. Tidigare år har även den internationella rapporteringen dominerats av vägtrafikolyckor.

Figur 5. Procentuell fördelning mellan nationella respektive internationell olycksrapporteringen fördelade på olyckstyper

4.2 Olycksrapporteringens infallsvinklar

Medierapporteringen av olika olyckor har varierande inriktning, beroende på händelsens art. Rubriksättningen är ofta mycket talande i detta avseende.

4.2.1 Vägtrafikolyckor

Enskilda olyckor och offer

Vägtrafikolyckorna utgör den mest omskrivna olyckskategorin i den nationella olycksrapporteringen. En mycket stor andel av artiklarna/telegrammen handlar om enskilda olyckor. Exempel på typiska rubriker är:

Tre till sjukhus efter bilolycka
Två döda i trafikkaosets Värmland
Pojke svårt skadad i mopedolycka
Dödsolycka på riksväg 83

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda vägtrafikolyckor är också omskrivna. Exempel på typiska rubriker är:

Blixthalka orsakade flera olyckor
Motorstopp gav motorvägskrock
Dålig väg bidrog till bussolycka

Rapporter och statistiska underlag

Talrika rapporter och statistiska undersökningar presenteras kring trafikolyckor och uppmärksammas och rapporteras regelbundet av medierna. Typiska rubriker är:

Drygt 470 döda i trafiken i fjol
Över 35 000 viltolyckor i fjol
Fler dör på farliga 90-vägar

4.2.2 Brand

Enskilda olyckor och offer

Liksom vid de tidigare undersökningarna liknar olycksrapporteringen om bränder rapporteringen om vägtrafikolyckorna, såtillvida att de oftast beskriver enskilda olyckstillfällena och deras offer. Typiska rubriker är:

Kvinna svårt skadad i brand
En omkom i villabrand

I Räddningsverkets insatsstatistik finns inget som tyder på ovanligt många bränder under första halvåret 2008.

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av, enskilda bränder förekommer också, om än i mycket begränsad omfattning. Exempel på typiska rubriker är:

Barnlek med eld orsakade dödsbrand
Spisplatta bakom dödsbrand

Rapporter och statistiska underlag

Statistik och varningar utfärdade av Räddningsverket, Räddningstjänsten och Svenska Brandskyddsföreningen utgör en mindre del av brandolycksrapporteringen. Exempel på typiska rubriker är:

Fler döda i bränder förra året
Brandskydd eftersatt av kommuner
Livsfarlig trädgårdseldning

4.2.3 Drunkning

Enskilda olyckor och offer

Drunkning är den tredje största rapporterade olyckstypen. I likhet med brand och vägtrafikolyckorna handlar artiklarna/telegrammen oftast om enskilda olyckor och deras offer. Exempel på typiska rubriker är:

Drunkningsolycka i Siljanvak
Man hittad drunknad

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till, och konsekvenser av drunkningsolyckorna rapporteras också. Exempel på dessa rubriker är:

Rapporter och statistiska underlag

Statistik presenteras månadsvis av Svenska livräddningssällskapet:

Fyra drunknade i januari

4.2.4 Fallolyckor

Enskilda olyckor och offer

Liksom i de tidigare undersökningsperioderna uppmärksammas de enskilda fallolyckorna när det rör sig om spektakulära fall, ofta barn- eller arbetsplatsrelaterade. Typiska rubriker är:

Störtade tre våningar efter toabesök
Man dog efter fall på bygge

Enskilda olyckor - bakomliggande orsaker

Bakomliggande orsaker till enskilda fallolyckor uppmärksammas inte i någon av de undersökta artiklarna

Rapporter och statistiska underlag

Räddningsverket (NCO) och Karolinska institutet tillhör avsändarna. Rubrikerna lyder:

*Sömntabletter ökar fallrisk
Fler faller till döds*

4.2.5 Förgiftning

Förgiftningsolyckor rapporteras mycket sparsamt i analysmaterialet, trots att dessa utgör den tredje största olyckskategorin vad gäller antal dödsoffer. Exempel på rubriker är:

*Läkare varnas efter förgiftat barn
Giftig rödsprit miljöärende*

4.2.6 Kvävning

Även kvävningsoolyckor rapporteras mycket sparsamt i analysmaterialet. Exempel på rubriker är:

*Kvinna nära kvävning efter misstag
Pojke nära bli strypt på lekplats*

5 Slutsatser avseende mediernas rapportering

TT:s nationella olycksrapportering under det studerade tidsintervallet består till 45 procent av vägtrafikolyckor, 43 procent av brandolyckor, 7 procent av drunkningsolyckor, 3 procent av fallolyckor, 1 procent av förgiftningsolyckor samt 1 procent av kvävningsoolyckor.

Bilden från föregående rapporter tycks därmed hålla i sig: olycksrapportering styrs av andra faktorer än olyckornas utbredning och konsekvenser. Någon djupare analys av dessa faktorer ryms inte inom ramen för denna rapport. Nedan följer dock en anspråkslös diskussion av tänkbara urvalskriterier.

5.1 Urvalskriterierna vid olycksrapporteringen

Utan ansats till någon akademisk djupdykning i ”medielogiken” bakom olycksrapporteringen i föreliggande rapport, så kan det vara intressant att försöka identifiera några faktorer som kan antas vara vägledande för mediernas nyhetsvärdering. Tänkbara faktorer är:

- *Snabba/dramatiska olycksförlopp* - En kollision mellan två bilar är intressantare/ enklare att beskriva än att någon har snubblat på tröskeln, oavsett vilka konsekvenserna för offren blir.
- *Tydliga konsekvenser* - Skador/dödsfall som uppstår omedelbart vid olyckstillfället kräver oftast ingen research eller återkoppling till tidigare händelser.
- *Geografisk närhet* - Det krävs betydligt mindre av dramatik och konsekvenser för att medierna ska rapportera om olyckor/olycksliknande händelser som inträffat i den geografiska närheten. I denna analys, liksom i föregående, framgår detta av den övervägande nationella betoningen på artiklarna/telegrammen, men motsvarande gäller även för lokala medier, som ofta rapporterar om mindre olycksfall i lokalsamhällen, som aldrig skulle ”platsa” i riksmedierna.
- *Lättillgängliga källor* - Nyheter som är lätta att hitta är populära på bantade redaktioner med uppdrivet tempo (allt färre reportrar ska producera allt mer nyhetsmaterial). Därför är offentliga dokument, såsom polisens uppgifter om ingripanden och utryckningar till olycksplatser tacksamma nyhetskällor. Det är betydligt svårare att hitta information om exempelvis förgiftningar, som i allmänhet inte föranleder några polisutryckningar eller insatser av räddningstjänsten, eller fallolyckor i hemmet.
- *Många offer* - En olycka som drabbar många är intressantare än motsvarande olycka om den drabbar få. ”36 döda i bussolycka i Nepal” omskrivs i svenska medier. ”Över 900 förgiftade...” innebär att bakelser i Spanien kan bli rubrikstoff i Sverige. Fallolyckor däremot drabbar bara en person åt gången.

6 Allmänhetens bild av olyckor

För att få politisk acceptans för olika interventionsprogram och fördelning av ekonomiska resurser för olycksförebyggande arbete är allmänheten uppfattningar kring olyckor och olycksrisker av central betydelse. Det är sannolikt lättare att få acceptans för en större satsning på ökad säkerhet om den risk man försöker minska genom åtgärden allmänt uppfattas som allvarlig.

NCO lät mot denna bakgrund göra en undersökning med hjälp av Sifo för att få en bild av svenska folkets uppfattningar och kunskap om olyckor.

Två frågor ställdes till 1 000 slumpvis utvalda personer under perioden 10-13 november 2008. Frågorna och svaren presenteras nedan:

Fråga 1: Vilken av följande sex olyckstyper leder till flest dödsfall? Är det...?

1. Drunkning
2. Vägtrafik
3. Bränder
4. Fallolycka, dvs man ramlar
5. Kvävning
6. Förgiftning
7. Tveksam vet ej

En tydlig majoritet, 75 procent, tror att vägtrafik är den olyckstyp som leder till flest dödsfall. Den orsak som näst flest, 13 procent, av de intervjuade anger är fallolyckor. Fem procent tror att drunkning är den olyckstyp som leder till flest dödsfall, medan tre procent tror att det är förgiftning. En procent svarade bränder och lika många svarade kvävning. Det är tre procent av de svarande som är tveksamma vet ej.

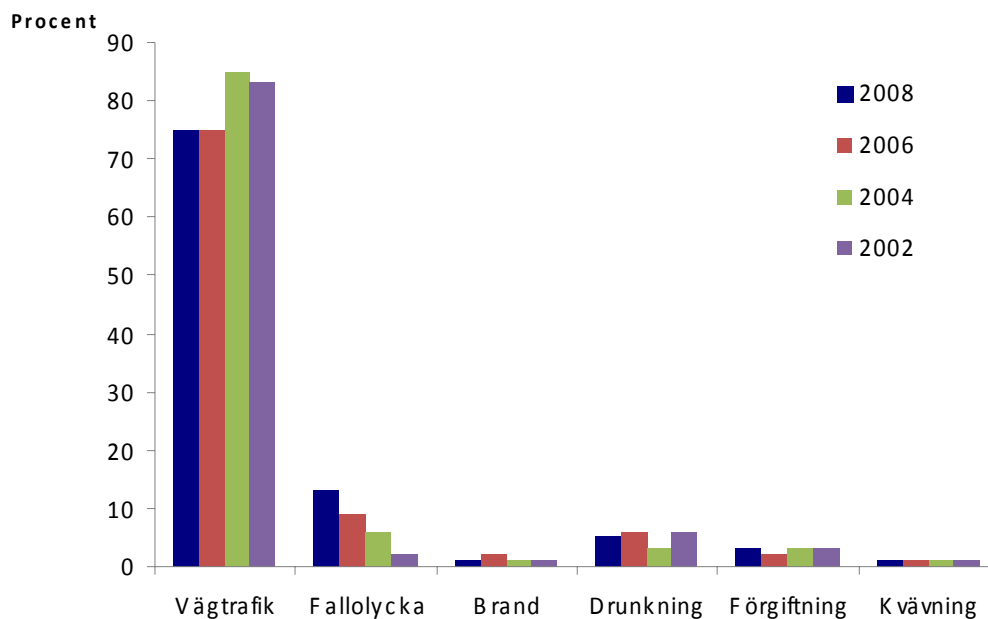
Fråga 2: I vilken ålder tror du att det är mest sannolikt att man råkar ut för en dödsolycka?

1. 0-19 år
2. 20-39 år
3. 40-59 år
4. 60-79 år
5. Över 80 år
6. Tveksam vet ej

En majoritet, 59 procent, av de intervjuade tror att den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 20-39 år. Den åldersgrupp som näst flest, 15 procent, tror är den mest sannolika åldern för att råka ut för en dödsolycka är 0-19 år. Sex procent tror att det är 40-59 år, tio procent 60-79 år och fem procent över 80 år. De som är tveksamma eller inte vet uppgår till fem procent.

I Socialstyrelsens dödsorsaksstatistik från 2006 är det åldersgruppen över 80 år som har flest antal dödsolyckor. Den åldersgruppen står för nästan hälften av de omkomna. Tar man sedan hänsyn till att denna åldersgrupp endast är en fjärdedel så stor som de andra grupperna så blir överrepresentationen dramatisk.

En förklaring till allmänhetens tro att den yngre gruppen löper större risk för att råka ut för en dödsolycka, kan vara att denna åldersgrupp är hårdast drabbad i vägtrafiken, och att allmänheten tror att denna olyckstyp är den vanligaste.

Figur 6. Andel som tror att respektive olyckstyp leder till flest dödsfall och förändring över tid.

Som diagrammet ovan visar, har allmänhetens bild om den vanligaste dödsolyckan förändrats under de fyra undersökningsperioderna.

En tydlig tendens är att andelen som tror att vägtrafik är den vanligaste olyckstypen sedan första undersökningsperioden har minskat.

En annan tendens som kan skönjas är att andelen som tror att fallolyckor är den vanligaste dödsolyckan sedan första undersökningsperioden har ökat för varje år. En tänkbar delförklaring kan vara att bland andra NCO bedrivit ett aktivt arbete under undersökningsperioden för att öka medvetenheten om den verkliga olycksbilden.

7 Kunskaper om olyckor bland folkvalda

De som beslutar om hur resurser och ansvar för samhällets olycksförebyggande arbete ska fördelas är politiker inom riksdagen, landstingen och kommunerna. Det är naturligtvis angeläget att dessa har en korrekt bild av olycksläget som grund för sina beslut.

För att få en uppfattning av politikernas kunskaper om olyckor har NCO låtit genomföra en enkätundersökning bland riksdagsledamöter, landstings- och kommunalråd. Sammanlagt svarade 374 politiker på enkäten. På frågan ”Vilken av följande olyckstyper tror du leder till flest dödsfall i Sverige i dag?” svarade 57 procent vägtrafik och 35 procent fallolyckor. Fyra procent svarade drunkning, två procent förgiftningsolyckor och två procent brandolyckor.

Dessutom trodde hälften av de svarande att allmänheten är mest orolig för att trafikolyckor ska inträffa, medan knappt två procent trodde att allmänheten oroar sig mest för fallolyckor.

Det är alltså en klart större andel av politikerna som har en korrekt bild av olycksläget än bland allmänheten i stort, men fortfarande är det en majoritet av politikerna i de organ som ytterst ansvarar för beslut, prioriteringar och resursfördelning i det olycksförebyggande arbetet som felaktigt tror att trafiken orsakar störst antal dödsfall.

Det ligger nära till hands att tro att detta också kan påverka de beslut som fattas kring säkerhetsarbetets inriktning, prioriteringar och resursfördelning. Frågan som då infinner sig är om samhällets resurser för förebyggande arbete verkligen hamnar där behovet är som störst, hos dem som mest behöver det?

8 Diskussion

Den svenska allmänheten har fortsatt en helt felaktig uppfattning om förekomsten av olika typer av dödsolyckor. En överväldigande majoritet tror att merparten av dödsolyckorna sker i vägtrafiken. Det är fortfarande en liten andel som känner till att merparten av dödsolyckorna sker genom att äldre människor faller i den egna bostaden. Dock kan en viss tendens till ökad kunskap hos allmänheten skönjas.

Även bland beslutsfattare i riksdagen, på landstingen och i kommunerna är det en majoritet som har en felaktig uppfattning om vilka typer av olyckor som vållar flest dödsoffer. Kunskaperna bland dessa folkvalda är dock betydligt större än hos allmänheten.

Den bild som allmänheten har när det gäller olyckor överensstämmer i stor utsträckning med den bild som medierna ger. Trafikolyckor, inte minst dödsolyckor, har stort nyhetsvärde och får i allmänhet stort genomslag i medierna, medan dödsfall till följd av fallolyckor bland äldre så gott som aldrig ger upphov till någon publicitet.

När det gäller bränder är emellertid det mediala genomslaget stort och ökande – i år nästintill lika stort som för trafikolyckor – men det är ändå få som tror att brandolyckor är den olyckstyp som vållar flest dödsfall. Detta kan möjligen bero på att det är en relativt liten andel av de bränder som det rapporteras kring som involverar dödsoffer (cirka 30 av 240 artiklar) i jämförelse med trafikolyckorna (cirka 90 av 252 artiklar).

Det finns skäl att tro att de felaktiga föreställningar som finns kring olycksbilden också slår igenom i de prioriteringar som görs när det gäller olycksförebyggande arbete. När det gäller såväl trafikolyckor som arbetsplatsolyckor finns tydliga ansvarsförhållanden och det bedrivs ett systematiskt arbete med att följa upp och utreda olyckor och tillbud för att åtgärda riskerna. Detta arbete har varit mycket framgångsrikt när det gäller att minska risken för dödsolyckor på dessa områden. Antalet döda i trafiken är i dag bara en tredjedel av vad det var på 60-talet, samtidigt som antalet fordon tredubblats under samma tid.

När det gäller äldres fallolyckor, som orsakar det största antalet dödsoffer och även ett mycket stort antal vårddygn på sjukhus, saknas ett motsvarande ansvarsförhållande och det finns ingen systematisk uppföljning av olyckor i syfte att identifiera och åtgärda risker. Så har också antalet fallolyckor ökat på ett oroande sätt under de senaste decennierna.

Situationen är problematisk såväl från etisk som från samhällsekonomisk synpunkt. Det finns både enkla och billiga åtgärder som skulle kunna förebygga de fallolyckor som inte bara skapar ett oerhört lidande för dem de drabbar, utan som därtill bidrar till skenande vårdkostnader. Fallolyckor bland äldre kostar landstingen och kommunerna nära 5 miljarder kronor årligen, en summa som successivt beräknas öka till nära 8 miljarder kronor fram till år 2035, om inga åtgärder vidtas.

Det är knappast realistiskt att medierna skulle ändra sin nyhetsvärdering och börja rapportera om äldres fallolyckor i samma utsträckning som man rapporterar om dramatiska dödsolyckor i trafiken. Men det är viktigt att ha klart för sig att mediernas bild inte speglar det verkliga förhållandet mellan dessa olyckstyper utan är resultatet av helt andra avvägningar.

Publikationer från Räddningsverket/NCO

Publikationerna kan beställas eller laddas ner som pdf från Räddningsverkets publikationsservice
www.raddningsverket.se

		Beställnings nr
2002:1	Olyckor i siffror, 2002 års utgåva	199-098
2003:1	En antologi om framtidens säkerhetsfrågor	199-106
2003:2	Fallolyckor bland äldre – samhällets direkta kostnader	199-107
2003:3	Äldres skador i Sverige	199-104
2003:4	Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor	*
2003:5	Räddningstjänst i siffror 2002	199-102
2004:1	Kan enklare bli säkrare	199-108
2004:2	Olyckor i siffror, 2004 års utgåva	199-110
2004:3	En omvärldsanalys av NCO	199-111
2004:4	Register över olyckor och tillbud	199-112
2004:5	Samhällets kostnader för olyckor	*
2004:6	Räddningstjänst i siffror 2003	199-114
2004:7	Suicid och samhällsekonomiska kostnader	*
2004:8	Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor	*
2005:1	Personskador i Sverige	199-119
2005:2	Injury in Sweden	199-121
2005:3	Olycksundersökning	U30-642
2005:4	Räddningstjänst i siffror 2004	199-122
2005:5	Emerging Risks Among the Elderly, Workshop 4 oktober 2004	*
2005:6	The Safety of the Elderly in Sweden	*
2005:7	Erfarenheter från naturkatastrofer – en kunskapsöversikt	199-123
2005:8	Olyckor i boendet	199-124
2005:9	Säkerhetsarbete för äldre personer	199-126
2005:11	Miljökonsekvenser av kemikalieolyckor, bränder och utsläpp av oljeprodukter i vattenmiljön	199-125
2006:1	Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2005	199-134*
2006:2	Att säkra godsflödet	199-133
2006:3	Hantering av risk- och säkerhetsfrågor i svenska kommuner	199-136
2006:4	Skydd i hemmet	199-140
2006:5	Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2006	199-144*
2006:6	Säkerhetens bestämningsfaktorer	199-141
2006:7	Proactive Risk Management in a Dynamic Society	U30-658
2006:8	Lärdomar från första generationens handlingsprogram enligt LSO	199-142
2006:9	Räddningstjänst i siffror 2005	199-143
2007:1	Äldres säkerhet	199-146
2007:2	Kommunikations- och tolkningsperspektiv på olyckor och tillbud i kemiska industrimiljöer	199-147*
2007:3	Säkerhetsarbete – innebörd och struktur	199-150*
2007:4	Räddningstjänst i siffror 2006	199-154
2007:5	Retrospektiv studie av olycks- och tillbudsrapporter från ett antal processindustrier	199-157
2007:6	Olycksfall bland barn och ungdomar	199-159
2007:7	Olyckor i siffror 2007 års utgåva	199-160
2007:8	Trygghet och säkerhet i vardagsmiljön	199-163
2007:9	Låt det inte hända igen - metodik för åtgärdsinriktad uppföljning av barnolyckor	U30-661
2007:10	Friluftssäkerhet	199-165

2007:11	Att registrera personskador	U30-667
2007:12	Förutsättningar för systematisk utvärdering av räddningsinsatser	I99-167
2007:13	Sociala bakgrundsfaktorer hos skadade barn och ungdomar	I99-168
2008:1	Olycksläget 2007	I99-171
2008:2	Skadeförebyggande arbete för äldre	I99-172
2008:3	Offentlighet och sekretess vid olycksundersökningar	I99-174
2008:4	Cost of illness	I99-175*
2008:5	Learning from Accidents	U30-676
2008:6A	Bränders samhällsekonomiska kostnader - Resultat	I99-183*
2008:6B	Bränders samhällsekonomiska kostnader - Redovisning av beräkningar	I99-193*
2008:7	Räddningstjänst i siffror 2007	I99-184
2008:8	Säker fritid - en forskningsöversikt	I99-185
2008:9	Skador bland äldre personer i Sverige	I99-186
2008:10	Riktlinjer för olycksutredning - del av det systematiska säkerhets- och kvalitetsarbetet	I99-194
2008:11	Bränder och lokala förhållanden – Modellberäknade värden för kommuner	I99-197*
2008:12	Medias rapportering och allmänhetens kunskap om olyckor 2008	I99-198*

* Endast webb

**Räddningsverket, Nationellt centrum för lärande från olyckor
Värmlandsvägen 25, 691 34 Karlskoga
Telefon 0586-71 32 00, fax 0586-71 32 01. www.raddningsverket.se**

Beställningsnummer I99-198/08. Fax 054-13 56 05
ISBN 978-91-7253-419-3